

HOSGELDINIZ

ALAN (SAHA) ARAŐTIRMALARI

Dr. Ahmet SALTİK MD, MSc, BSc

AÜTF Halk Sağlığı AbD, www.ahmetsaltik.net

*MD, Professor of Public Health
BSc in Political Sciences & Public Administration
MSc in Health Law*

**Ankara Tıp Dönem III Kanıta Dayalı Tıp Dersleri
2020-21 Ders Yılı, ANKARA**

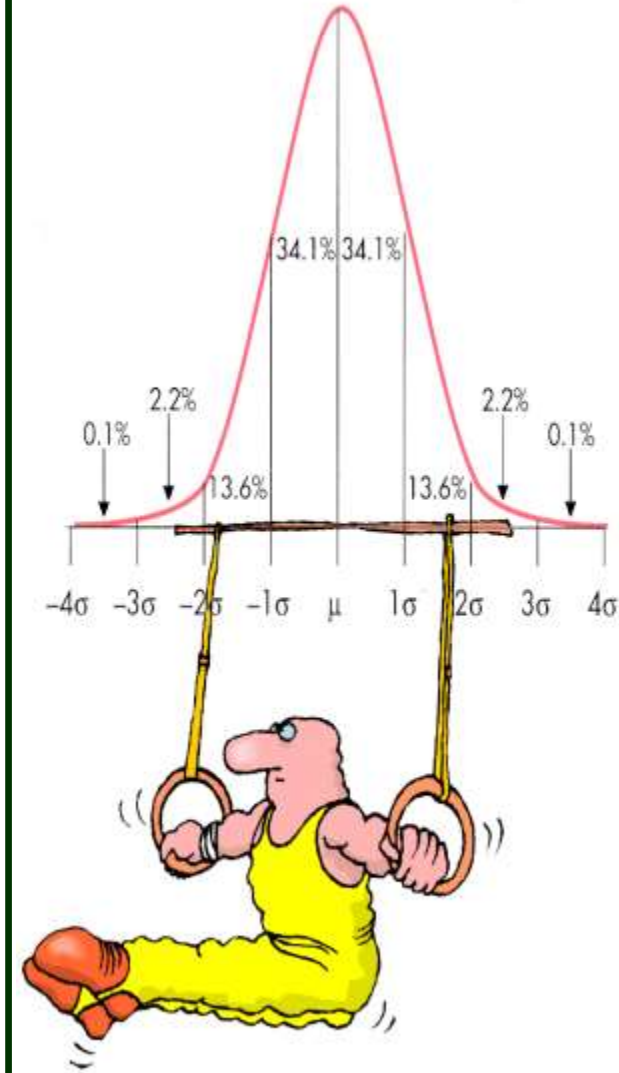
Epidemiyoloji Nedir ? (1)

Biyomedikal bilimlerde hastalıkların, **sağlık olaylarının** toplumdaki görülme sıklığı ve yayılımını nedenleriyle inceleyen bilim dalı, EPİDEMİYOLOJİ'dir.

Epidemiyoloji, *Tıp ve sağlık bilimlerinde araştırma Yöntembilimidir (Metodoloji).*

Hastalıkların ve "**sağlık olayları**"nın neden ve niçinlerini irdeleyen; "**kimde-nerede-ne zaman**" klasik 3'lüsüne yanıt arayan bilim dalıdır.

(Last JM. A Dictionary of Epidemiology, Oxford 2001)

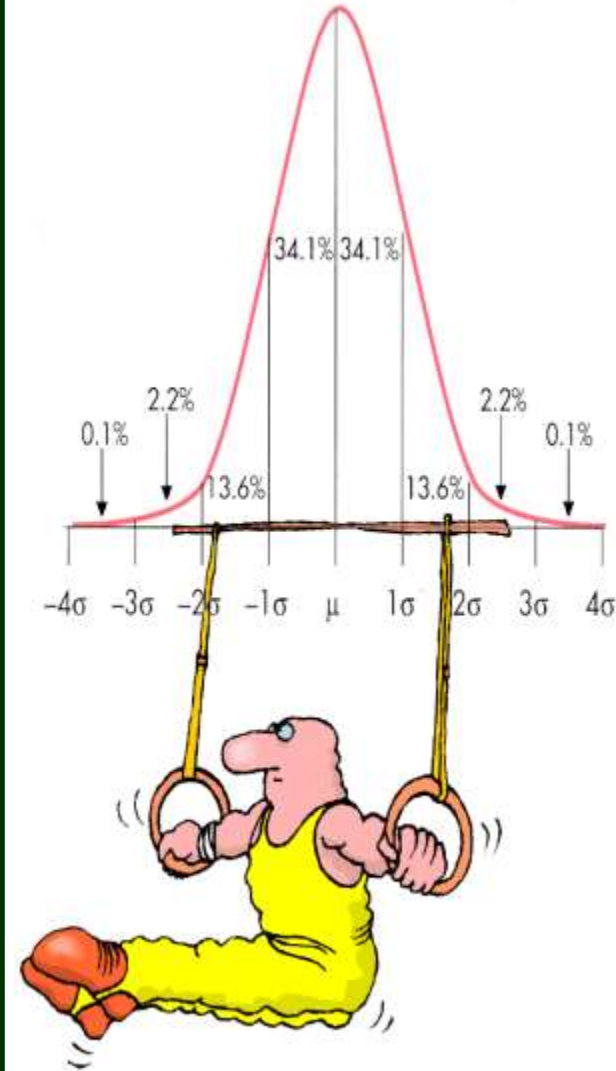

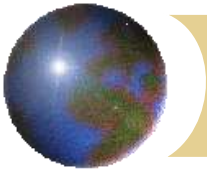
Epidemiyoloji Nedir ? (2)

... Sağaltım (tedavi) ve korunma yöntemlerinin etkinliklerini karşılaştıran temel disiplindir..

Toplumda sağlıkla ilgili durum ve olayların (AS: **dikkat**; salt hastalıkların ya da salgınların değil!) dağılımını ve belirteçlerini (determinant) inceleyen ve bulgularını, bu «**sorunların yönetimi**» için kullanan tıp bilim dalıdır.

(Last JM. A Dictionary of Epidemiology, Oxford 2001)

Hatanın kaynağı önemli mi?

Bilimsel araştırmalarda yanılıya bilerek ya da bilmeyerek düşölmesi, sonucu değiştirmez.

“**Gerçek**” ten aynı derecede uzaklaşılmiş olur.

*Dolayısıyla, Türkiye gibi dar kaynaklı bir ülkede, eldeki sınırlı olanakların doğru bilimsel yöntemlerle değerlendirilerek, bilimsel yanılıya (**Bias**'a) düşölmemesi gerekir. Bunun için, “Alan bilgisi” yeterli değildir. Bilimsel araştırma “Yöntembilim”i bilgisi ve uygulama becerisi “*birlikte*” son derece önemlidir. Köklü bir Biyoistatistik ve Epidemiyoloji eğitimi kaçınılmazdır. Dolayısıyla mutlaka takım (*ekip*) çalışması gereklidir..*

Epidemiyolojik Araştırmaların Sınıflandırılması

1. Tanımlayıcı (Deskriptif)

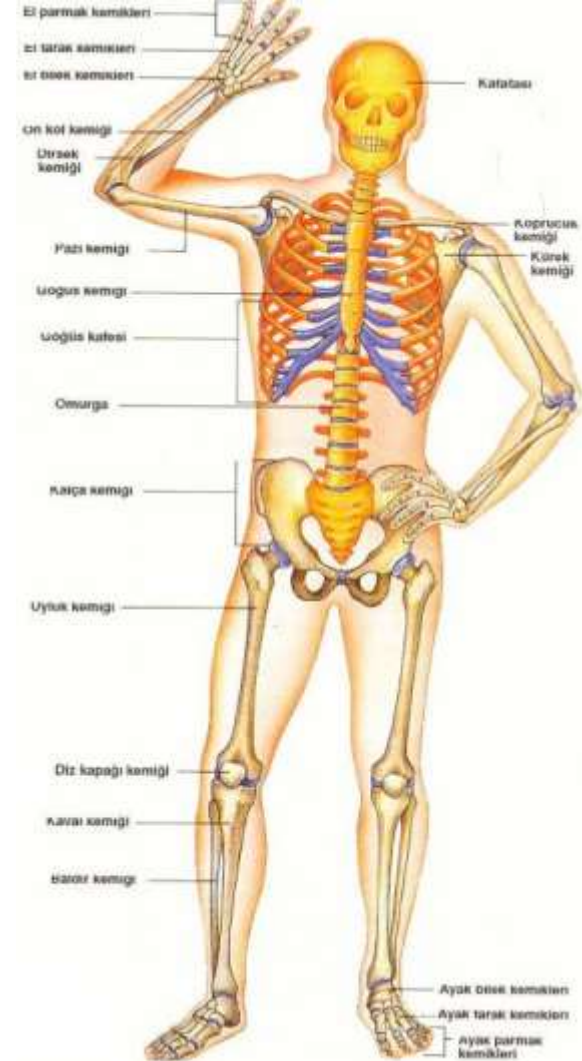
- Olgu sunumu (Case Report)
- Olgu serisi (Case series)

2. Çözümleyici (Analytic)

- Kesitsel (Cross Sectional)
- Olgu kontrol (Case Control)
- Kohort (Cohort)

3. Deneysel - Girişimsel (Experimental – Interventional)

- Klinik deneyler (Clinical Trials)
- Alan / Saha deneyleri (Field Trials / Surveys / Researches)

Alan araştırması Nedir ?

- Alan araştırmaları ile;
- İncelenen insanların yaşadıkları doğal ortamına girilerek, onların davranışlarına katılarak, tepkileri, duygu ve dūřünceleri belirlenmeye çalışılır.
- Bu yōntemle, incelenen olayın tūm yōnleri belirlenebilir.
- Bu araştırmalar, zamanla sınırlı değildir. Uzun on yıllar bile sūrebilir!
- Arařtırmacı, teknik araçlardan yararlanarak yařantıları gōrūntū ve ses olarak kaydeder, arřivler..

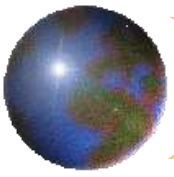
Alan araştırmaları
ile tutum ve davranışlar,
sağlık olayları,
olgular..
doğal ortamda,
yerinde,
en iyi anlaşılır.
Seçimlerde
kamuoyu
yoklamaları
tipik alan (saha)
alışmasıdır.

Alan araştırması Nedir ?

- Alan araştırması, sosyal bilimlerde yapılan araştırmaların en baştaki tekniklerindedir.
- **Alana - sahaya çıkararak** veri toplama ve bunları yorumlama, sonuca varma amacı güder.
- **Alandan - sahadan planlı veri toplanmasıdır.** zellikle, genel toplumda *kurumsal bağı olmayan (organize olmayan)* kesimler için gerekmektedir. İki ya da daha çok değişken arasında *olanaklı ise* sayısal temelli bir bağ (*relationship*) kurabilmek için saha kaynaklarından veri toplamaktır ama yalnızca kayıtlardan değil; halktan! *Kendilerini nasıl duyumsadıklarını ve/veya ne olup bittiğini söyleyebilecek insanlardan; Sağlık kuruluşlarına gel(e)meyenlerden!* (Last JM. A Dictionary of Epidemiology, Oxford 2001)

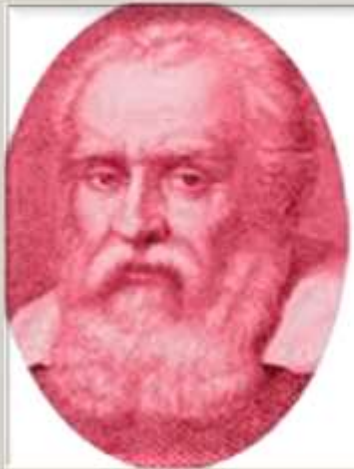
Alan araştırması Nedir ?

- **Alan araştırmaları** - deneyleri, önceden hastalığı ya da herhangi bir yakınması olmayan, ancak **risk altında** bulunan “sağlıklı” görünen toplum kümelerine uygulanır genellikle.
- **Alan araştırmalarından koruyucu amaçlarla örn. aşıların, kontraseptif yöntemlerin etkinlik düzeylerini belirlemek, toplumda görülme sıklığı (frekans) düşük hastalıkların görülme hızını ölçmek ve çeşitli hastalıklardan korunma yöntemlerini saptamak ve sınamak için yararlanır.**
- Çok geniş kapsamlı araştırmalardır. Örn. 1950’li yıllarda Dr. Jonas **Salk**’ın geliştirdiği **polio** (çocuk felci) aşısının etkinliğini irdelemek üzere 1 milyonu aşkın çocuk, **plasebo** da uygulanarak «**alan çalışması**»na katılmıştır. **Framingham da!**

Galileo Galilei (1564 - 1642)

**"Sayamadığınız,
ölçemediğiniz,
hesaplamadığınız
olayları tanıyamazsınız."**

*"Nunca he
encontrado una
persona de la
que no pueda
aprender algo..."*

Galileo Galilei

**Aristo'dan yaklaşık 1900 yıl sonra
G. Galilei, gözlemsel-deneysel bilim
çağını açıyor. Basit görünüyor ama
bir çığır açıyor Galile. Ortaçağın
Kilise karanlığının sonu başlıyor..**

Billurkent, Datça, Eylül 2011

The Framingham Heart Study

- **The Framingham Heart Study** is a long-term, ongoing cardiovascular study on residents of the town of Framingham, Massachusetts.
- The study began in **1948** with 5,209 adult subjects from Framingham, and is now on its 3rd generation of participants. Prior to it almost nothing was known about the «**Epidemiology** of hypertensive or arteriosclerotic cardiovascular disease." Much of the now-common knowledge concerning heart disease, such as the effects of diet, exercise, and common medications such as aspirin, is based on this **longitudinal study**. It is a project of the **National Heart, Lung, and Blood Institute**, in collaboration with (*since 1971*) Boston University. Various health professionals from the hospitals and universities of Greater Boston staff the project.

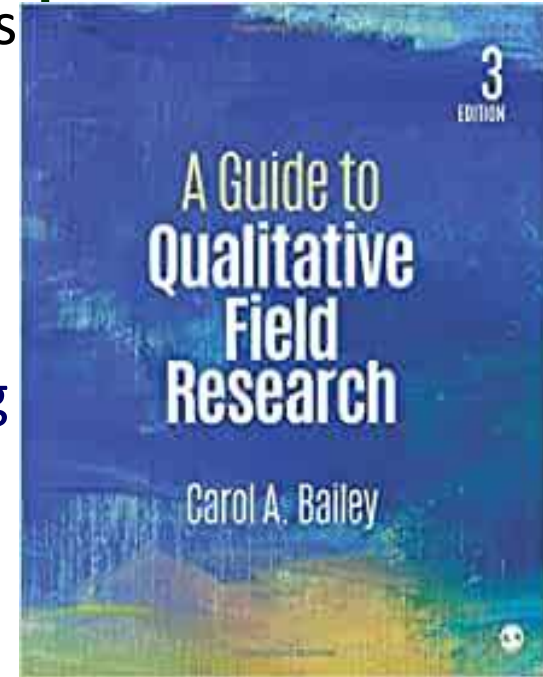

Qualitative Field Research-1

- Definition :

- A disciplined inquiry examining the personal meanings of individuals' experiences and actions in the context of their social environment.

- **Qualitative field research** involves data collection aimed at understanding persons in their own environments. Rather than generating numerical data supporting or refusing clear **cut hypotheses**; qualitative field research aims to produce accurate descriptions based on ***face – to - face knowledge of individuals and social groups in their natural settings, habitats, worksites, farms, schools, military barracks..***

Qualitative Field Research-2

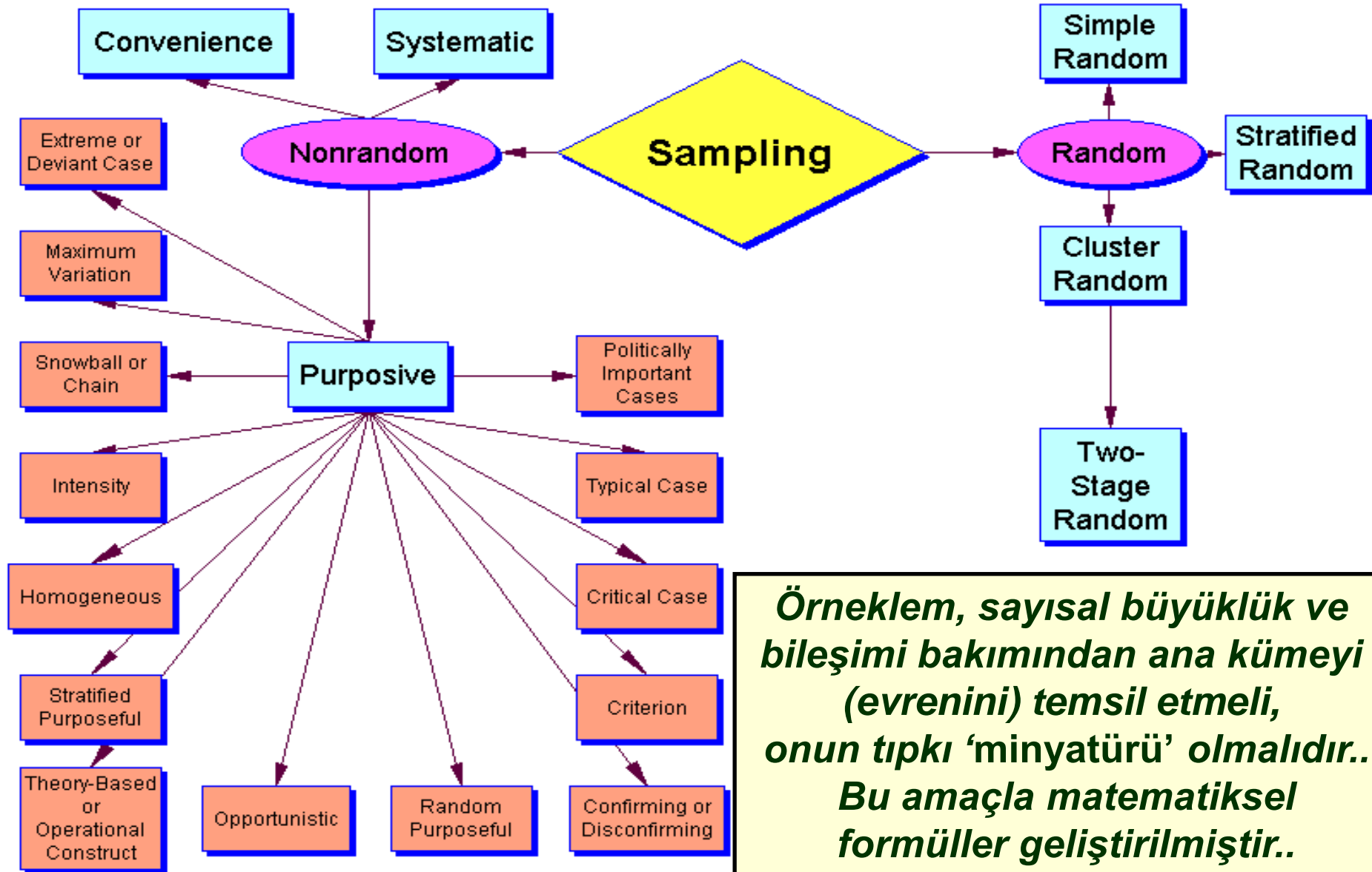
- **Qualitative**; because of the nature of the data collected, detailed descriptions recorded by the investigator.
- **Field research**; because the investigation is carried out in the usual environment where the phenomenon occurs.
- **Disciplined**; because the inquiry is guided by **methodological principles** for *problem definition, data collection and Epidemiological analysis, and theory formulation to understand the life.*

Alan araştırmasının kapsamı

- Alan deneyleri genellikle çok *büyük kümeleri* içerirler. Örn. DSÖ, oral kontraseptiflerle ilgili bir çalışmayı **40 ülkede** eşzamanlı olarak gerçekleştirmiştir..
- *Kimi kez (bazen) deneye uygun kişileri örnekleyebilmek için toplumda «ön tarama» yapmak gerekebilir.*
- Örn. koroner kalp hastalıklarını önleme alan çalışmasında 12 866 deneği seçebilmek için 360 bin kişi taranmıştır.
- *Alan deneylerinde de klinik deneylerde olduğu gibi, denekler **rastgele** (randomised) olarak girişim (müdahale) ve kontrol altkümelerine ayrılır (Randomize edilir..). İzleme ve değerlendirmeler de aynı yöntemlerle uygulanır.*

Örnekleme (Sampling) Çok Özen İster..

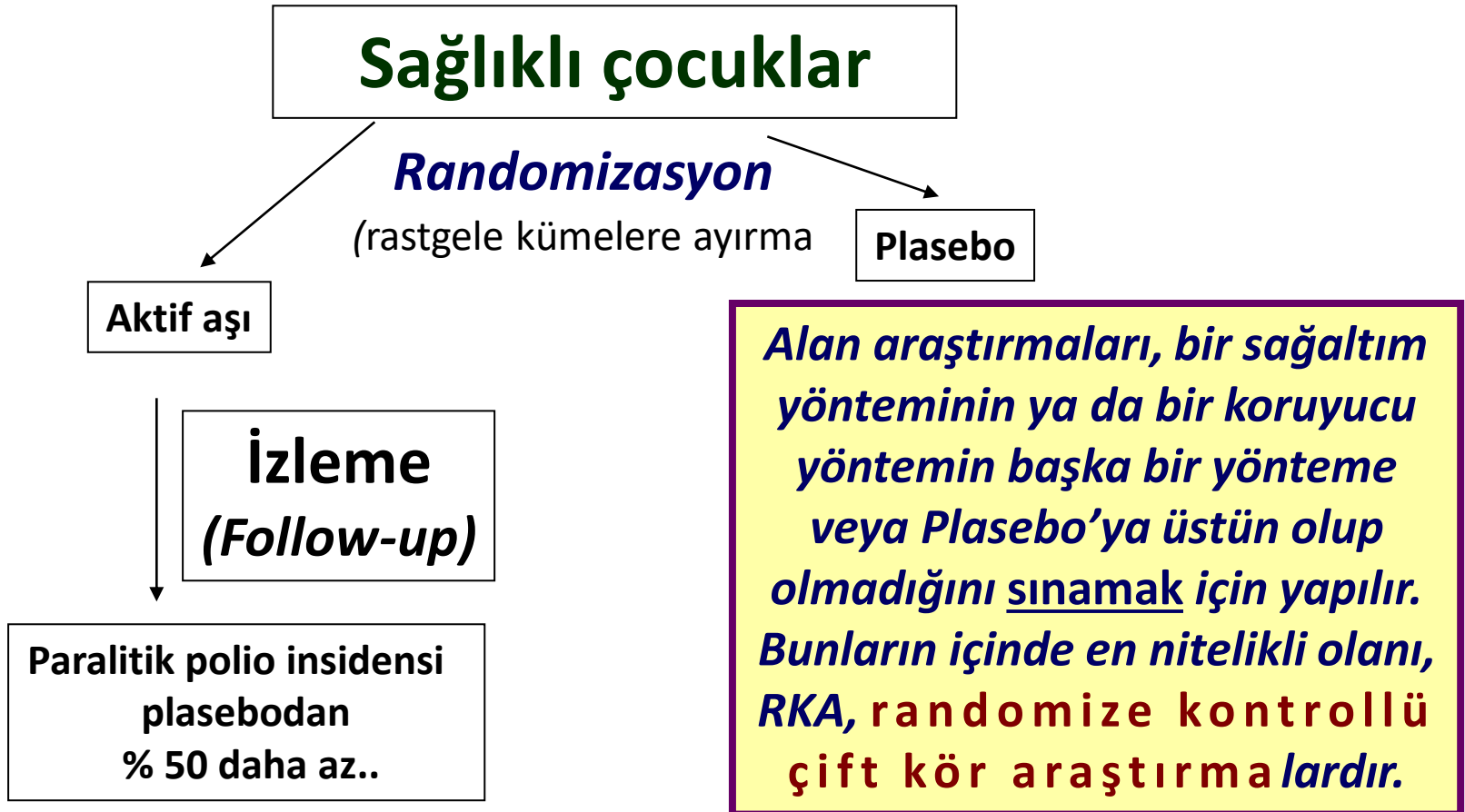

Örneklem, sayısal büyüklük ve bileşimi bakımından ana kümeyi (evrenini) temsil etmeli, onun tıpkı 'minyatürü' olmalıdır.. Bu amaçla matematiksel formüller geliştirilmiştir..

Koruyucu Araştırmalar (*Preventive trials*)

Saha - Alan Araştırmaları (*Field trials*)

Örnek, 1954 Francis- *Poliomyelitis* aşısı için alan araştırması

Alan araştırmasını aşamaları..

- Sosyal bilimlerde araştırmanın aşamaları;
- Bir araştırma konusu belirlenmesi, (*Research Question-RQ*)
- Araştırma sorununun (*probleminin*) belirlenmesi,
- Uygun bir araştırma tipinin (*teknini*) seşilmesi,
- Örnek(lem) seçimi (*sampling*),
- Deneklere sorulacak soruların hazırlanması,
- Veri toplama, veri çözümlenmesi, yorumlama,
- Rapor yazma, bilimsel sunum / yayın yapma ve
- Son olarak bulguların bir kuramla (*teoriyle*) bütünleştirilmesi.. (*Kuram geliştirme*) aşamalarını iğerir.

Alan araştırması teknikleri..

- Bu yöntemlere ait çeşitli teknikler vardır :
- Örn. katılımlı veya katılımsız gözlem, **sözel otopsi**, görüşme (yapısal mülakat, yarı-yapısal görüşme veya derinlemesine görüşme gibi..), sözlü tarih, yaşam öyküsü, anket, gibi teknikler kullanılabilir.
- Gözlem ve görüşmeler her iki yöntemde de kullanılırken Anket daha çok **Niceliksel** yöntemle, belgesel-tarihsel teknikler **Niteliksel** yöntemle kullanılır. Hem anket hem görüşme (*interview*) gibi 1'den çok yöntem birlikte kullanılabilir.

Olasılıklı ve olasılıksız örneklemler Alan araştırması

- Araştırma Tekniği belirlendikten sonra, araştırma evreninden bir örnek(lem) çekilir. Örneklemin çekimi hem uygulanacak tekniğe, hem de *Evren*'in yapısına uygun olmalıdır.
- **Örneklem seçimi** olasılığa dayalı örneklem seçimi ya da olasılığa dayalı olmayan örneklem seçimi olmak üzere 2'ye ayrılır. (Olasılıklı – Olasılıksız örneklem)
- O halde Alan deneyleri **rastgele** (*randomize*) ve **rastgele olmayan** (*non-randomize*) diye 2 kümedir.

© BNPS.CO.UK

25.09.2020

www.ahmetsaltik.net

21

Olasılıklı ve olasılıksız örneklemler Alan araştırması

- Eğer **genelleme** amacı ön plandaysa olasılığa dayalı (*random*) örnekleme seçimi kullanılır ve bu kategori içinde en çok kullanılan örnekleme teknikleri **Basit Rastlantısal örnek seçimi, Katmanlı** (Tabakalı, Sistematik) rastlantısal örnek seçimi, **Küme** örnekleme seçimidir.
- **Genelleme** amacı öncelikli değilse veya böyle bir amaç yoksa, olasılığa dayalı olmayan (*non-random*) örnek seçimi kullanılır. Bunun içinde de Gelişigüzel (*Accidental, Haphazard*) örnekleme seçimi, **Kota Tekniği**, amaçsal örnekleme seçimi ve kuramsal (teorik) örnekleme seçimi kullanılabilir...

Alan araştırmalar ve Etik Boyut

Alan Araştırmalarında da ulusal / uluslararası mevzuata göre yetkili Etik Kurul (*Review Board*) izni Alınması zorunludur.

1. Politika-Belirleyen ve/veya Danışman Kurullar (PBD) - **Ulusal Etik Kurullar** (*Sağlık Bakanlığı Etik Kurulu gibi*)
2. Sağlık alışanı Birliği Kurulları (SB) (rn. TTB Etik Kurulu)
3. Sağlık hizmeti / Hastane Etik Kurulları (HEK)
4. Araştırma Etik Kurulları (AEK) (*Institutional Review Boards*)

ETİK KURULLAR ve KARARLARI řU YARARLARI SAğLAR :

- Gönüllü katılımcının hakkını korur.
- Kuruluğu (kurumu) korur.
- Sorumluluk, kabahat ve suçu paylaşır.
- Kamuoyunun endişesini azaltır.
- Bilimsel sahteciliği engeller.
- “Maskeli” pazarlama taktiklerini önler.
- Ciddi tersliklerden haberli olur.
- Yüksek standartlar oluşmasını sağlar.

Alan / Saha Araştırması..

Saha araştırmaları; soru-veri formunun oluşturulmasından, elde edilen verilerin proje sorumlusuna teslim anına dek süren etkinlikler bütünüdür.

Araştırmanın başarısı temelde, **“doğru insanlardan-yerlerden doğru – yeterli verileri”** almaya bağlıdır.

Doğru – yeterli bilgi lere ulaşmak için; görüşmeciler soru-veri formu üzerinde eğitilmelidir. **Denetçiler** (*Supervisors*) çalışma sırasında alanda denetim yaparlar, merkeze ve bağlantı noktalarına ulaşan veriler incelenir. Rastgele seçilen formlar, görüşmeciler türlü denetimlerden geçirilir.

Bir Alan / Saha Çalışması Süreci..

- Kamuoyu araştırmasının temelini oluşturan en önemli yanı, alan / saha çalışmasıdır. Alan çalışması olmadan, hiçbir biçimde güvenilir sonuç alınamaz..
- *Çalışma bölgesindeki görüşmeciler (anketör), proje yöneticisi ve takım (ekip) şefince eğitime alınırlar.*
- Görüşmeciler, örnek anket çalışması yaptırılarak çalışmalarını denetlenir. Takım şeflerinin gözetiminde, tüm anketçiler alan çalışmasına başlar. Çalışmanın ilk gününde yapılan anketler, takım (ekip) şeflerince incelenerek, görüşmecilere (anketörlere) gerekli uyarılar yapılır.
- *Alan çalışmasının sonunda, takım şefleri anketçilerin tümünü ve yapılan anketlerin %15-20'sini örneklem çekerek gözden geçirir, doğrular (konfirmasyon, teyit).*

Alan araştırmaları ve Genelleme..

- Alan araştırmaları “genellikle **niteliksel**” türdedir. Ancak “**niceliksel**” de olabilir.
- Burada sistematiklik; notların düzenli tutularak, sistemli olarak işlenmesi ile sağlanır.
- Alan araştırmacıları, yeni **hipotez** kurulmasına yönelik verilerle çalışırlar.
- Ayrıca vardıkları sonuçların, inceledikleri yerin dışında da geçerli / genellenebilir olduğunu, **evrenselliğini** kanıtlamalıdırlar.
- Herhangi bir genellemeye varamayan alan araştırmaları, çokça bir değer taşımazlar.

Uyarılar...

- Belleğinize güvenmeyiniz.
- Gözlemlerinizi not alın.
- **Her şeyi kaydediniz.**
- O aşamada önemli görünmeyen veriler daha sonra önem kazanabilir.
- Alandayken taslak notlar alınmalı ve bunlar daha sonra yeniden yazılarak ayrıntılı kaydedilmelidir.

Bir Alan / Saha Çalışması Örneği-1

Çalışmanın Adı : **Türkiye'de**

Çalışan Çocuklar Saha Araştırması

Çalışmanın Türü : **Saha Araştırması**

Çalışmanın Yazarı : T.C. Çalışma ve
Sosyal Güvenlik Bakanlığı

Çalışmanın Sunuluş-Basım Yılı ve Yeri :

Mayıs 1994

Çalışmanın Dili : Türkçe

Sayfa Sayısı : 123

Bir Alan / Saha Çalışması Örneği-2

Amaç : Şubat 1994 - Mart 1994 aylarında sahada yürütülen çalışmaların verilerinin sektörler arası karşılaştırılmasının yapılması ve gerçekçi çözümler için temel oluşturulabilmesi.

İçerik : 7 çalışma kümesi tarafından, 7 sektörde gözlem, değerlendirme ve önerilere yer verilmiştir. Rapor, sektörler arası karşılaştırma yapma olanağı sunmaktadır.

Yöntem : 7 ilde 738 işyeri denetlenmiş, 3479 çocuktan 1671'i ile 738 işverenden 712'si ile ve 574 usta-kıdemli işçi ile görüşülmüştür..

Bir Alan / Saha Çalışması Örneği..

- Sosyoloji Bölümü Öğrencileri Maksudiye Köyü`nde **Saha Araştırması** Yaptı .
- Sakarya Üniv. Fen Edebiyat Fak. Sosyoloji Böl. öğrencileri, **Değişim Sosyolojisi** dersi kapsamında, Söğütlü İlçesi Maksudiye köyünde **saha çalışması** yaptılar.
- Sosyoloji Bölüm Başkanı Prof. Sami Şener gözetiminde;
- Maksudiye Köyü`ndeki örf, adet ve geleneklerle ilgili araştırma yapan öğrenciler; köydeki vatandaşlarla görüşüp; geçmişten günümüze köyde yaşanan **toplumsal değişim**leri saptadı.

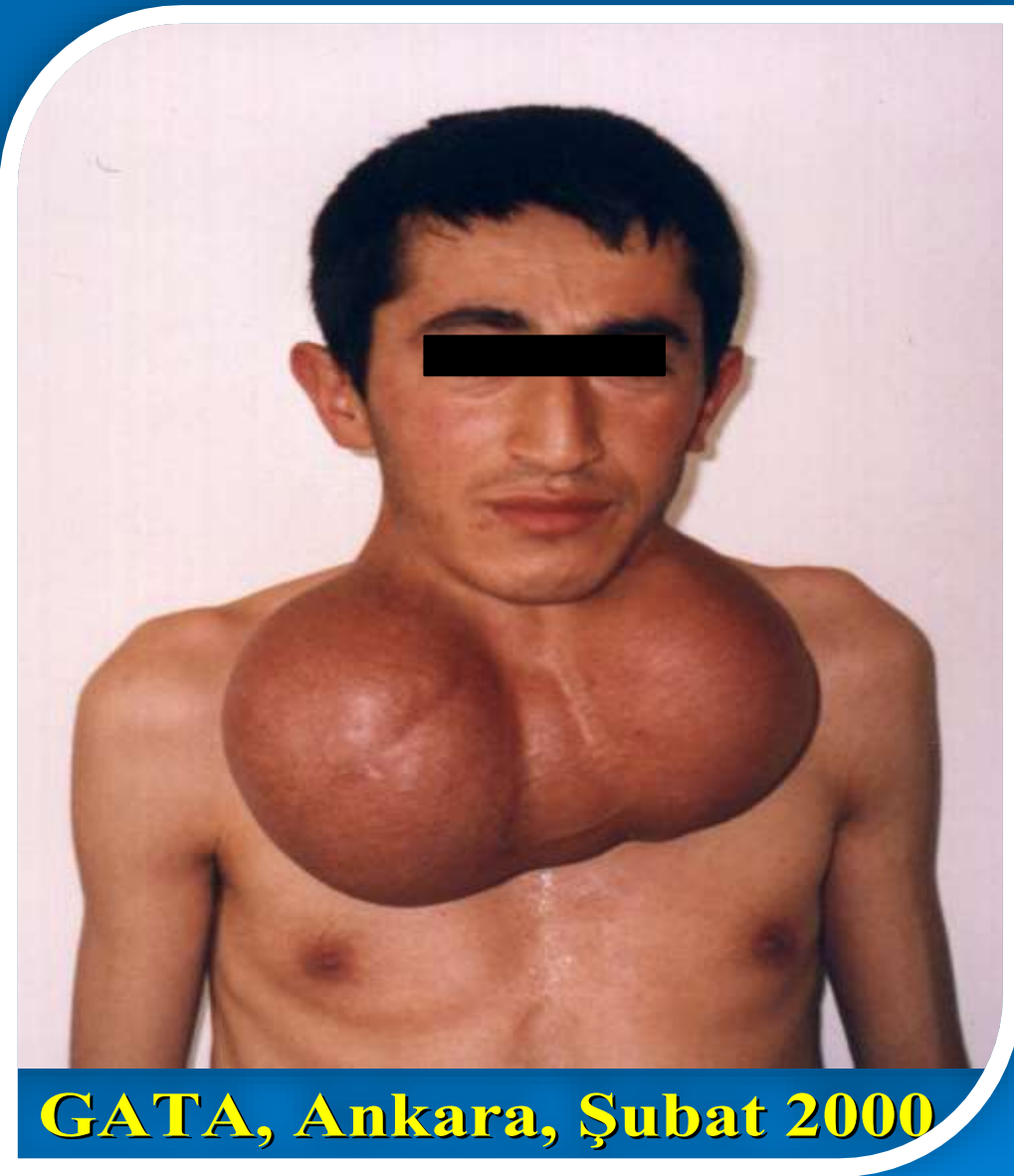

Herper's Field Survey Journal

Chad Arment

GATA, Ankara, Şubat 2000

**İyot eksikliği guatri,
0-6 yaş çocuklarımızda
%30 dolayında.
Bu korkunç bir oran!
Zihinsel gerilik nedeni..
Böyle bir ülkenin geleceği
aydınlık değildir!
Sorun stratejik önemdedir.
“İVEDİ ÇÖZÜM” zorunludur.
Bu sorunlar **ÖZELLEŞTİRME**
ile çözülemez.
Planlı kamusal koruyucu
sağlık hizmeti gerektirir..**

ABD ve Batı, bu sorunu 1830'larda çözdüler. İyot eksikliği ile anne karnında karşılaşma zekâ geriliği nedeni olabiliyor.. Kritik bir sorun..

**"COLA" LARIN
YERİNİ AYRAN ve
SÜT ALDIĞINDA
OSTEOPOROZ
ÇOK AZALACAK!**

Bunun için;

***"Ulusal Osteoporoz
Denetim Programı"***

gerek ! Bu gün

başlansa, 50 yıl sonra

sonuç alınır !!

Türkiye

Nüfus ve
Sağlık Araştırması

2018

TÜRKİYE COVID-19 SEROPREVALANS ÇALIŞMASI

Sağlık Bakanlığı'nın bu hafta başlattığı "Yeni Koronavirüs (Kovid-19) Hastalığı Seroprevalans Araştırması" için, TÜİK'in ülke genelinde rastgele belirlediği 153,577 hane, filyasyon ekiplerince ziyaret edilmeye başlandı. Çalışma kapsamında her haneden rastgele 1 kişiye antikor ve PCR testi uygulanacak. (Haziran 2020 ortaları)

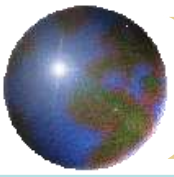

<https://www.trthaber.com/haber/koronavirus/turkiyenin-bagisiklik-haritasi-cikariliyor-492678.html>

Halk sağlığı uygulamasının ve politikalarının dayandığı temel, "**Araştırma**" olmalıdır.

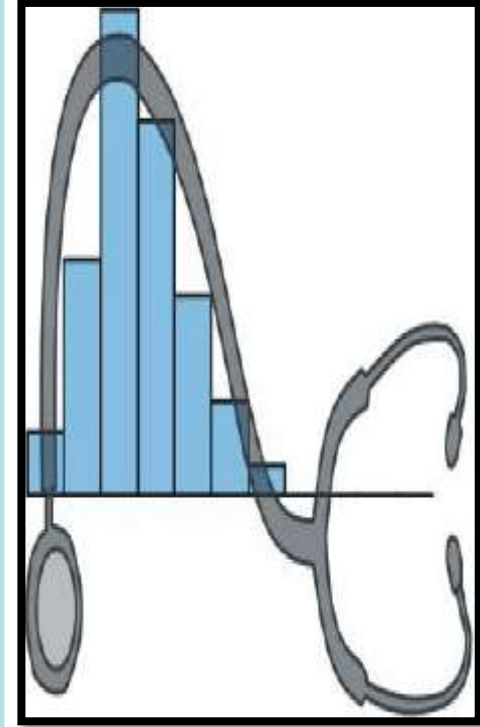
Geçmişte olduğu gibi **iyi Araştırma**, başarılı **yönetsel** uygulamaların temelidir. Özellikle **Epidemiyolojik** araştırmalar, hastalık için risklerin belirlenmesinde ve gerekli önlemlerin sağlanmasıya yardım eder ve bu tür *Niceliksel* ve *Niteliksel* araştırma ve uygulama çalışmaları yararlı bilgiler sağlar.

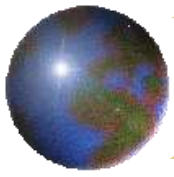
European Public Health Association, *The Future of Public Health in Europa: Towards a More Active Partnership with WHO/EURO. European Journal of Public Health, 2006;Vol. 16, No. 2, 226-228*

Biyoistatistik ve Epidemiyoloji İlişkisi

- ❖ **Biyoistatistik**, değişkenler arasında sayısal ilişkileri irdeler.
Bu değişkenlerin biyolojik, sosyal, psikolojik, ekonomik.. yükü-türü-anlamı ile ilgilenmez.
- ❖ Erişilen sayısal sonuçları anlamlandıracak olan, **Epidemiyoloji**'dir.
Klinikte de, alanda da, her yerde.
- ❖ Alan çalışmalarının verileri de uzmanlık bilgisi, sayısal verilerin biyoistatistik çözümlemesi ve epidemiyoloji bilgisi ile yorumlanır.

SAYILARIN GİZEMİ...

$$1 \times 8 + 1 = 9$$

$$12 \times 8 + 2 = 98$$

$$123 \times 8 + 3 = 987$$

$$1234 \times 8 + 4 = 9876$$

$$12345 \times 8 + 5 = 98765$$

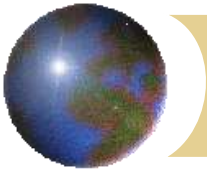
$$123456 \times 8 + 6 = 987654$$

$$1234567 \times 8 + 7 = 9876543$$

$$12345678 \times 8 + 8 = 98765432$$

$$123456789 \times 8 + 9 = 987654321$$

Yaşanmış bir olay..

- 1960'larda Elazığ Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesi'n- birkaç hasta kaçmıştır.. Başhekim (*Dr. Mutemit Yazıcı*), kaçanları bulmak için, dahice bir yol izler. Beyaz önlük-leriyle bir bölüm hastane çalışanını yanına alıp, kent merkezine iner. *Trencilik oynarlar*. "Ben lokomotifim.." diye arka arkaya dizilerek, birkaç ana caddeyi dolaşırlar. Gözü kuyrukta olan Dr. Yazıcı, bir de bakar ki, "epey" insan / hasta katara katılmış! Kuyruk `yeterince' uzayınca, "*Lokomotif Başhekim*" katarı hastaneye çeker. Yeni hastalar bulunmuştur! Yaratıcı zekânın, polisiye yöntem yerine, akıllıca, sahada-alanda-yerinde "*Epidemiyolojik olgu bulma*" ya (*depistaj*) katkısı..

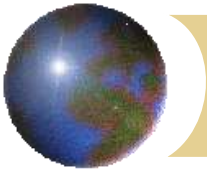
9 Kasım 2008, Ankara Üniv. Rektörü
Prof. Dr. Cemal TALUĞ, öğrencilere
BİLİM ATEŞİ'ni yakıyor..

İst. Hukuk Fakültesinde..

*«Benim tinsel (manevi) kalıtım (mirasım)
akıl ve bilimdir. Dünyada her şey için,
uygarlık için, yaşam için, başarı için,
en gerçek yol gösterici bilimdir, tekniktir.*

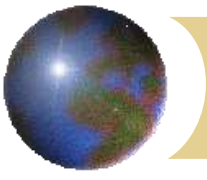
**Bilim ve tekniğin dışında
yol gösterici aramak
aymazlıktır, cehalettir, sapkınlıktır.»**

**Saha-alan araştırmaları zahmetli
ama o ölçüde de değerlidir..**

**Ders bitmiştir,
ilginiz için
teşekkür ederiz...**

**Soru ve
katkılarınızı
bekliyoruz...**

Eğitim y6nlendiriciniz;

- Katılım, katkı ve sabrınız için iğtenlikle teşekk6r eder..
- Sizleri sevgi ve saygı ile selamlar..

Prof. Ahmet SALTİK
MD, MSc, BSc

www.ahmetsaltik.net

25.09.2020

www.ahmetsaltik.net

41

